Werkgroep Hagal
Vormingstekst Wende I, Midzomer 2007

Welk merk heeft u?

Vroeger bestond er zoiets als een *sibbeteken* of een *huismerk*[1]. Ieder lid van de sibbe, mits die uiteindelijk eigen land en boerderij verkreeg[2], kreeg een teken van de ouders die verwant was met het ouderlijke teken. De oudste zoon kreeg hetzelfde merk[3] terwijl de andere kinderen – zonen én dochters – een kleine afwijking of toevoeging in hun merk kregen. Aan de hand van het merk kon men bepalen tot welk geslacht iemand behoorde (zie afbeelding *de Groenwald-reeks*). Zeg maar een erfelijke handtekening[4]. Het werd ook als zulks gebruikt bij het ondertekenen van notariële akten. Elke vrije man had niet alleen het (erf)recht zijn huismerk te gebruiken, in veel gevallen was dit zelfs zijn wettelijke plicht[5]. Zoals het hoort! Dit gebruik bestond tot in het begin van de 20ste eeuw. Sindsdien is het in onbruik geraakt. Doch, binnen hedendaagse Heidense kringen kent dit gebruik een heropleving.

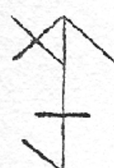
Deze huismerken tonen veel gelijkenissen met de runen. In oorsprong stonden deze wellicht gelijk met de runen. Doch door de erfelijkheid (en de daardoor verbastering[6]) zal het oorspronkelijke merk steeds meer in verwaterde vorm terugkeren en zal het oorspronkelijke huismerk mettertijd verdwenen zijn. Men zou wel kunnen stellen dat de huismerken verwant zijn aan de runen. Ze hebben een zelfde uiterlijk – hoekig en rechtlijnig – maar niet meer de vanzelfsprekende een dieperliggende betekenis, tenzij een samenhorigheidsgevoel[7] en vertrouwen onder de sibbeleden. Wel keren runen vaak terug – onder mom van vereenvoudiging – als onderdeel in huismerken. Niet onbewust uiteraard.

De huismerken komen overal in het Germaanse gebied voor. In de Germaanse thuislanden wijd verbreid, in de uitgeweken gebieden (Normandië, Noord-Italië, enz.) wat minder. Wat vast staat is dat het gebruik van het huismerk een algemeen Germaans gebruik was.

In nevenstaande lijst zijn huismerken 1 tot 8 afkomstig uit Noorwegen; 9 tot 12 uit Zweden; 13 tot 18 uit Zwitserland; 19 tot 25 uit Duitsland; 26 tot 31 uit Engeland en 32 tot 35 uit IJsland. Ook als Germanen van land verhuisden brachten zij het gebruik van het huismerk met zich mee. Zo zijn er zelfs in Zuid-Afrika huismerken op akten te vinden.

Als de landadel in de Middeleeuwen stilaan in een ridderstand veranderde en het gebruik van (erfelijke) wapenschilden in voege komt, ziet men dat vaak de huismerken in het schild opgenomen worden. Huismerk en wapen worden – in de adelstand – nog naast elkaar gebruikt, maar uiteindelijk zal het wapen toch het huismerk vervangen als erfelijk blazoen.

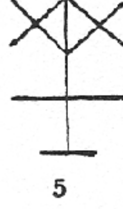
1. DE GROENWALD-REEKS

1
Wilhelm Groenwald a patre.

2
Johann Groenwald. Oom v. 1. a patre.

3
Wilhelm Groenwald. Zoon v. 2.

4
John Groenwald. Zoon v. 2.

5
David Groenwald † Neef v. 2.

6
Friedrich Groenwald. Broer v. 5.

7
Gottfried Groenwald. Zoon v. 6.

8
Karl Groenwald † Niet meer in gebruik.

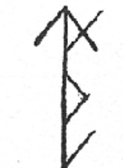

9
Karl Groenwald. Zoon v. 8

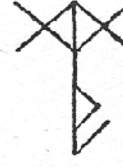

10
Henri Groenwald. Broer v. 9.

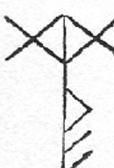

11
Gottlieb Walkows. Broer v. 16.

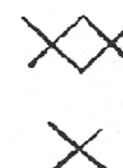

12
Jakob Walkows.

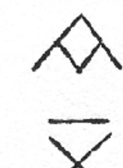

13
Gottlieb Walkows.

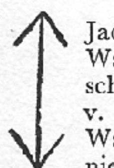

14
Heinrich Walkows, overgenomen v. z. vader Johann.

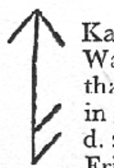

15
Johann Walkows †. Broer v. 14 en 33.

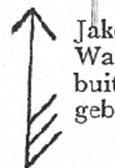

16
Karl Walkows.

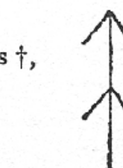

17
Gottlieb Groenwald, vuurtoren-wachter.

18
Paul Groenwald. Zoon v. 17.

19
Jacob Walkows †, schoonvader v. Joh. Walkows, niet meer in gebruik.

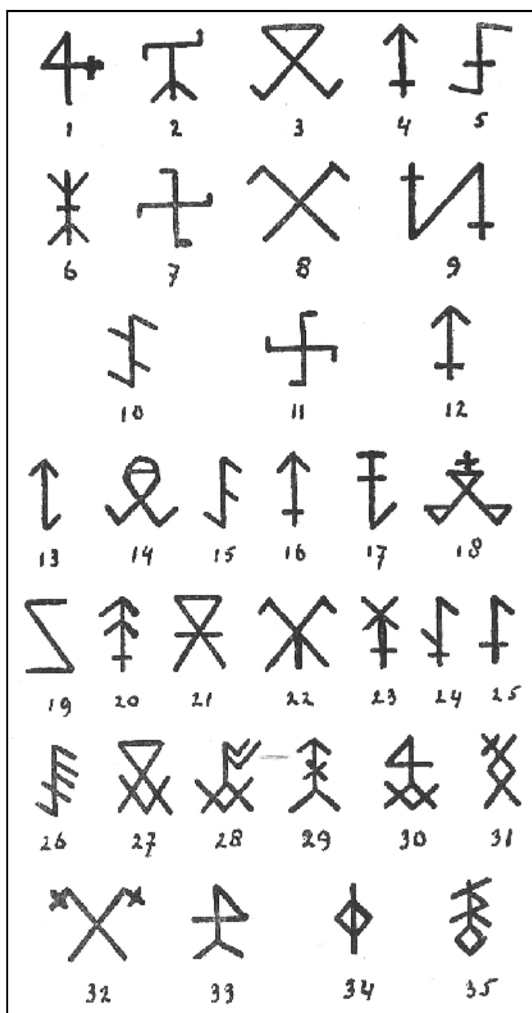

20
Karl Walkows †, thans (1910) in gebruik d. zijn neef Fritz Barlasch.

21
Jakob Walkows †, buiten gebruik.

22
Karl Walkows, zn. v. 16. Het merk stamt v. e. Jak. Düring.

† = dood in 1910.

Waar komt men deze huismerken tegen? Eerder werd gezegd dat de huismerken zowat een eeuw geleden in onbruik raakten. Men moet dus naar het erfgoed terugblikken ouder dan honderd jaar. Tot dit erfgoed behoren kerken, begraafplaatsen, boerderijen, wapenschilden, notariële akten, enz. maar ook op vondsten van allerlei aard zoals kisten, zegels, werktuig en op alles waarvan men vond dat het een huismerk moest dragen. Zelfs het vee[8] kreeg soms het huismerk mee. Kortom: al het *allodium*[9].

Huismerken dienden ook als meestertekens. In dit geval dan echt als merkteken. Een kwaliteitsmerk voor een bepaald product. Meestertekens kan men vinden in bijvoorbeeld burchten als het Gravensteen of abdijen als het Sint-Baafs, beiden te Gent. Op verschillende plaatsen staat het meesterteken in steen gebeiteld. Na honderden jaren kan men er de merken van de steenhouwers (hun meesters) nog steeds vinden. Maar natuurlijk niet alleen bij steenhouwers kwam het meesterteken voor. Ook bij schilders, houtsnijders, enz. Bij iedere ambacht, bij iedere meester.

Een jongere variant van het huismerk is het monogram. Deze verschilt van het huismerk omdat vaak de initialen van de eigenaar aan het huismerk werden gevoegd. Vaak verdween het merk zelf om plaats te maken voor een versmelting van initialen. Het werd deftiger geacht, voornamer. Ontworteling en (norm)vervaging dus. Zulke monogrammen vindt men nog in studentenmiddens, daar *zirkel* geheten.

Kort maar krachtig kan men zeggen dat het huismerk staat voor onze Odal. Het teken dat we met trots dragen ter ere van de voorvaders en –moeders. Dat hun waarden nog leven in ons. Dat wij, hedendaagse Heidenen, hun idealen verder zetten. Dat wij trouw blijven aan onze geschonken eer- en plichtbesef. Wij zijn het erfgoed! Bij dezen een oproep om het gebruik terug in ere te herstellen. Zij die bij geboorte een merk ontvangen hebben, gebruik het! Zij die dit volksgebruik naar waarde achtten, geef bij de geboorte – of huwelijk – van uw kinderen een erfelijk teken mee! Zoek uw bezieling bij de runen en schep een nieuw begin! Bewaar het erfgoed!

W. Pyck

<u>Bronvermelding:</u>

- NIEUWENKAMP M.J.K., *Het raadsel der Huismerken*, Amsterdam, 1955.

- REYDON H., *De Huismerken*, Naarden, 1940.

---

1) Ook hofmerk. Huis en hof betekenen hier ‘familie’ of ‘geslacht’.
2) *“Ook onmondige zonen waren niet huismerk-gerechtigd; pas als zij een eigen haardvuur ontstaken, werden zij volwaardige stamleden en teken-gerechtigd.”* (Kits Nieuwenkamp).
3) Net zoals bij wapens kan men bij huismerken beweren hoe eenvoudiger, hoe ouder.
4) De redenering dat het huismerk diende als handtekening bij ongeletterden is een grote geschiedkundige dwaling. Het omgekeerde van deze redenering bewijst het tegendeel. Het is niet omdat de vrije boer geletterd was dat deze het huismerk in onbruik raakte. Het was zijn merk, met trots gevoerd. Het huismerk verdwijnt niet naarmate de geletterdheid bij een volk toeneemt, maar wel bij het afnemen van het sibbe-bewustzijn. Huismerken zijn dus in geen geval *analfabetentekens*.
5) Bijvoorbeeld de IJslandse *Grágás* of *Grijze Ganzen*wetboek uit de 12de eeuw.
6) Het toevoegen of wegnemen van lijnen (of grotere gedeelten) bij het huismerk.
7) Een samenhorigheidsgevoel tussen levende én gestorven sibbeleden.
8) Op snavels, zwemvliezen, oren, horens, in de vacht door middel van scheren of verven, enz.
9) *Allodium* is een gelatiniseerde benaming voor het Odal, hetgeen Germanen als het erfgoed, het sibbe-goed, aanduiden.

